

Forgács Gábor

Az érvelések retorikai és dialektikai dimenziói a pragma-dialektikában*

Bevezetés

A pragma-dialektikai elmélet az 1970-es évek elejétől kezdve alakult ki az Amsterdami Egyetemen, elsősorban Karl Popper kritikai racionalizmusát alapul véve. Célja, hogy a kritikai ésszerűség és az argumentáció egy olyan elméletét dolgozza ki, amely ésszerű kombinációját adja egyrészt a grice-i és searle-i pragmatikának, illetve a kritikai párbeszéd meglátásának, a filozófiai dialektikának.¹

A pragma-dialektika az argumentációt mint verbális, szociális és racionális *cselekvést* definiálja, melynek célja az ésszerű (*reasonable*) kritikus meggyőzése egy álláspont elfogadhatóságáról azáltal, hogy az álláspontot kifejező proposíció igazolásra vagy cáfolására irányuló proposíciók konstellációját mutatja be.²

Fontos megjegyezni, hogy a pragma-dialektikai keretelmélet a racionalitásra nem absztrakt módon tekint. Az elmélet megkülönbözteti egymástól a racionális (*rational*) és az ésszerű (*reasonable*) fogalmát. Ez utóbbi, a racionalitás univerzálisan elfogadható kritériumaival szemben az interszubjektív érvényességet tekinti elsődlegesnek. Ez az érvényességi kritérium meghatározott időben, emberek egy adott csoportjára vonatkozik, ebből következően az emberi ítéletek által meghatározott.³ A pragma-dialektika kritikai ésszerűség fogalma szerint tehát az tekinthető ésszerűnek, amit a kritikai párbeszéd résztvevői az adott párbeszéd lefolyása során annak fogadnak el, és igaznak az, amit a közösségre meghatározott ésszerűségi kritériumok alapján annak fogadnak el. Az elmélet által létrehozott kritikai párbeszéd modellje egyrészt meghatározza annak metodológiáját, hogy a kritikai párbeszéd résztvevői hogyan tudják feloldani a kettőjük közt felmerülő véleménykülönbséget. Meghatározza továbbá annak metodológiáját, hogy a diskurzus résztvevői hogyan tudják létrehozni annak szabályait, hogy mit tekintenek egy álláspont megfelelő védelmének vagy cáfolatának.

* Szeretném megköszönni Forrai Gábornak, Tanács Jánosnak, Zemplén Gábornak és Zvolenszky Zsófiának, hogy hasznos tanácsaikkal és ötleteikkel hozzájárultak a tanulmányt megelőző kutatáshoz, továbbá szeretném megköszönni az OTKA K 109456 számú pályázatnak az anyagi támogatást.

1 van Eemeren – Houtlosser 2000, 293. o.

2 van Eemeren – Grootendorst 2004, 1. o.

3 van Eemeren – Grootendorst 2004, 17. o.

A pragma-dialektika a véleménykülönbségek feloldásának folyamatában négy szakaszt különít el. Ezek a konfrontációs, nyitó, argumentációs, illetve záró szakaszok.

A konfrontációs szakaszban meghatározzák a véleménykülönbséget, illetve a párbeszéd egyes szerepeit. Véleménykülönbség akkor jelenik meg, ha egy álláspont kritikai ellenvetésekbe ütközik. Megkülönböztetik egymástól a nem-kevert és a kevert véleménykülönbségeket. Az előbbi olyan eset, amikor a kritikai párbeszédben az egyik fél csak az álláspontot védő, protagonista szerepét veszi fel, míg a másik fél pusztán csak az állásponttal szembeni kritikai kérdéseket és támadást indító antagonista szerepét vállalja magára. A véleménykülönbség megjelenéséhez, illetve a kritikai párbeszéd megindításához szükséges, hogy valamilyen vélt vagy tényleges konfrontáció legyen a kritikai párbeszéd résztvevői közt egy álláspontot illetően.⁴

A nyitó szakaszban a résztvevő felek megpróbálják felmérni, hogy milyen mértékű közös alappal rendelkeznek egy kritikai párbeszéd lefolytatásához. A résztvevők meghatározzák a párbeszéd materiális és procedurális kiindulópontjait. Procedurális kiindulópontokként a kritikai párbeszéd lefolytatásához szükséges aspektusokat határozzák meg, például a bizonyítás kényszerének felosztását. A materiális kiindulópontok pedig a párbeszéd premisszáit határozzák meg, amelyek alapul szolgálnak az argumentációs szakaszban végbemenő érvelési folyamatoknak.⁵ Ez utóbbi kiemelt fontosságot kap a dolgozat második felében.

Az argumentációs szakaszban megy végbe a tényleges érvelés, ekkor ütköztetik az érveket és a kritikai reakciókat. A protagonisták érveket hoznak álláspontjuk védelmében, melyek célja, hogy felülkerekedjenek az antagonista által felhozott kritikai kérdéseken, ellenvetéseken. Az antagonisták továbbá megvizsgálják, hogy a protagonista által előadott érvelés elfogadhatónak tekinthető-e a kritikai ésszerűség előzetesen elfogadott szabályai szerint.⁶

Végül a záró szakaszban meghatározzák a párbeszéd eredményét: sikerült-e a véleménykülönbség feloldása vagy sem. A véleménykülönbség akkor tekinthető feloldottnak, ha annak minden egyes elemét sikerült megvédeni az antagonista által hozott kritikai kérdésekkel és ellenvetésekkel szemben, vagy ha a kritikai ellenvetések kellően erősnek bizonyultak ahhoz, hogy a protagonista visszavonja álláspontját.⁷A számomra érdekes probléma ott merül fel, amikor a dialektikai modellbe bizonyos retorikai elemeket igyekeznek elhelyezni.

4 van Eemeren – Grootendorst 2004, 59. o.

5 van Eemeren 2010, 44. o.

6 van Eemeren – Grootendorst 2004, 60–61. o.

7 van Eemeren – Grootendorst 2004, 61. o.

A dialektikai ésszerűség és a retorikai hatékonyság konfliktusai

Van Eemeren az argumentáció két lehetséges megközelítését különíti el egymástól. Az első az *episztemo-retorikai*, melynek elsődleges célja, hogy olyan érveket hozzon létre, amelyek az előterjesztett álláspont elfogadásáról igyekeznek meggyőzni a közönséget. A második a *pragma-dialektikai*, amelynek célja a véleménykülönbség olyan feloldása, amely a kritikai párbeszéd résztvevői számára elfogadható.⁸ Abban az esetben, amikor bizonyos retorikai elemeket próbálunk beilleszteni a pragma-dialektikai elméletbe, ez a két megközelítés összeütközésbe kerül. Az egyén érdeke, hogy saját álláspontját a lehető leghatékonyabban képviselje a párbeszéd folyamán, összeütközik a vélemény feloldásának közösségi érdekével. Ezt a konfliktust oldja fel az elmélet a stratégiai manőverezés bevezetésével.⁹

A stratégiai manőverezés arra a folyamatos erőfeszítésre utal, amelyet minden egyes argumentatív lépés során tesznek a kritikai párbeszédben résztvevő felek azért, hogy megtartsák az egyensúlyt a kritikai ésszerűség és a retorikai hatékonyság közt.¹⁰ A retorikai és dialektikai dimenziók ütközését a pragma-dialektika úgy kezeli, hogy a dialektikai célokat elsődlegesnek tekint a retorikai célokkal szemben. Ha a retorikai célok meghaladják a dialektikai célokat, a pragma-dialektika szerint a kritikai párbeszéd kisiklott.

A vita egyes szakaszainak dialektikai, illetve retorikai dimenzióit a következő táblázat foglalja össze.¹¹

	Dialektikai cél	Retorikai cél
Konfrontációs szakasz	Az egyes vitatott témák és az egyes pozíciók tisztázása	A véleménykülönbség olyan definiálása, amely optimális az adott fél számára.
Nyitó szakasz	A procedurális és materiális kiindulási pontok tisztázása	A procedurális és a materiális kiindulási pontok olyan létrehozása, amely az adott fél számára optimális
Argumentációs szakasz	A protagonista és antagonista érvenetének tisztázása az álláspont védelmében, illetve cáfolatára	Olyan érvmenet létrehozása, amely optimális védelmet, illetve optimális támadást biztosít egy érvmennel szemben
Záró szakasz	A kritikai folyamat kimenetelére vonatkozó eredmények tisztázása	A kritikai folyamat kimenetelére vonatkozó eredmények olyan módú létrehozása, hogy az optimális legyen az adott fél számára

A fenti táblázatból látható, hogy a nyitó szakaszban a dialektikai és a retorikai célok ütközése problémát jelenthet a pragma-dialektikai elmélet számára. Egyrészt a kritikai

⁸ van Eemeren – Grootendorst 2004, 15–16. o.

⁹ Lásd van Eemeren 2010.

¹⁰ van Eemeren 2010, 40. o.

¹¹ van Eemeren 2010, 45. o.

párbeszéd résztvevői ebben a szakaszban meghatározzák a párbeszéd közösen elfogadott kiindulópontjait. Ugyanakkor a retorikai dimenzió engedélyezi, hogy mindezt úgy tegyék meg, hogy mind az álláspontot védő, mind pedig az álláspontot támadó résztvevők számára a kiindulópontok az egyes párbeszédben résztvevő szereplők számára optimálisak legyenek, és később az argumentációs szakaszban optimális érvmenet bemutatását tegyék lehetővé. Felmerül a kérdés: vajon miért fogadna el bármelyik partner olyan materiális vagy procedurális kiindulópontokat, amelyek nem a lehető legoptimálisabban szolgálják egyéni céljaikat, saját álláspontjuk védelmét vagy a kritikai kérdések felvetését? Vajon rendelkezik-e a pragma-dialektikai keretelmélet egy olyan rendszerrel, amely azt szabályozza, hogy mik tekinthetők elfogadható kiindulópontoknak, vagy ezek meghatározását és elfogadását pusztán a párbeszéd résztvevőire bizza? Dolgozatom hátralévő részében annak bemutatására teszek kísérletet, hogy a közönség, illetve az ésszerű bíró meggyőzésére és az álláspont győzelemre vitelére irányuló szándék nem egyeztethető össze a véleménykülönbség olyan feloldásával, amely megfelel a kritikai ésszerűség normáinak. Ennek bemutatására Terri Schiavo esetét használom fel. Ehhez viszont még be kell vezetnem két felmerülő problémát.

Krabbe befejezési problémája

Krabbe befejezési problémája¹² azzal kapcsolatban merül fel, hogy a kritikai párbeszéd résztvevői nem képesek befejezni a nyitó szakaszt. A párbeszéd résztvevőinek itt elsődleges célja a felmerülő álláspontok kiindulópontjának meghatározása. Abban az esetben, ha az álláspontok kiindulópontjával kapcsolatban kritikai kérdések vagy ellenvetések merülnek fel, a párbeszéd résztvevői egy új, alárendelt kritikai párbeszédet hoznak fel, amelyben a kezdeti kritikai párbeszéd nyitó szakaszában meghatározott fogalmakkal kapcsolatos kérdéseket és ellenvetéseket tisztázzák. Az a veszély merül fel ebben az esetben, hogy nem lehetséges elkerülni a végtelen regresszust, tehát a nyitó szakaszokban folyamatosan újabb és újabb nyitó szakaszok merülnek fel a felmerülő kritikai kérdések tisztázására.¹³ Krabbe ellenvetése arra irányul, hogy még abban az esetben is, ha a párbeszéd résztvevőinek sikerül valamilyen előzetes megegyezésre jutniuk az argumentációs szakasz megkezdéséhez elégséges kiindulópontok halmazáról, a később felmerülő, ám előre nem látott problémák tisztázása érdekében szükséges lesz visszalépniük a nyitó szakaszba. Ha a felmerült problémát megoldják, továbbléphetnek az argumentációs szakaszba, ugyanakkor bármilyen további felmerülő fogalmi probléma esetében ismét vissza kell lépniük az argumentációs szakaszból a nyitó sza-

¹² Lásd Krabbe 2007.

¹³ Krabbe 2007, 238. o.

kaszba. Ennek ellenére be kell látni, hogy bármely kiindulópontra vonatkozó ellenvetés esetében az argumentációs szakaszból a nyitó szakaszba való visszalépés történik, és ebből következően a pragma-dialektika nem zárja ki a körben forgást a nyitó és argumentációs szakaszok közt. Ebből az ellenvetésből következően felmerül továbbá az a probléma is, hogy a lényegi argumentáció valójában nem is az argumentációs, hanem a nyitó szakaszban történik. Ekkor fogadják el ugyanis azokat a premisszákat és következtetési szabályokat, amelyeket majd az argumentációs szakaszban alkalmaznak a párbeszéd résztvevői. Ugyanakkor ezek már előrevetítik azt, hogy mi tekinthető érvényes, illetve érvénytelen argumentatív lépésnek (például helyes érvelési sémának). Így lényegében az argumentációs szakasz kiüresedik és a tényleges argumentáció abban a folyamatban jelenik meg, amikor a párbeszédben résztvevő felek kiválasztják a közösen elfogadott kiindulási pontokat.¹⁴

A mély egyet nem értés problémája

Hasonló problémát boncol a mély egyet nem értés koncepciója is, melyet Fogelin vetett fel először az informális logikában.¹⁵ A probléma lényege, hogy a vita folyamán lehetséges egy olyan dialektikai patthelyzet, amelyben a nézet-ütközések racionális feloldása lehetetlenné válik. Ekkor a vitapartnerek a meggyőzés nem-racionális eszközeihez folyamodnak: a vita közös, dialektikai céljait az egyéni álláspont győzelemre juttatásának egyéni, retorikai céljai veszik át. Ez még önmagában nem jelentene problémát a pragma-dialektikai elmélet számára, ugyanis a dialektikai célokat elsődlegesnek tekinti a retorikai célokhoz képest. Egy ilyen esetben a kritikai párbeszéd kisiklott, mivel nem teljesültek bizonyos alapvető keretfeltételek a véleménykülönbség racionális feloldásához. Ugyanakkor fontos azt is belátni, hogy ez a probléma meglehetősen hasonló Krabbe befejezési problémájához, hiszen lényegében itt is egy olyan problémával állunk szemben, amelyben a vitahelyzetben megjelenő nézetkülönbség nem oldható fel dialektikai eszközökkel. A különbség pusztán annyi, hogy amíg Krabbe felvetése a pragma-dialektikai elmélet belső problémáit igyekszik megmutatni, addig a mély egyet nem értés a véleménykülönbségek párbeszéd vagy vita általi rendezésére általánosságban vonatkozik. Míg az első probléma esetén végtelen regresszussal vagy körforgással állunk szemben, és a kritikai párbeszéd mintegy üresjáratban pörög tovább, addig Fogelin és a mély egyet nem értés esetében a racionális vita patthelyzetbe kerül és ennek helyét a nem-racionális meggyőzési stratégiák veszik át.

¹⁴ Krabbe 2007, 238–239. o.

¹⁵ Lásd Fogelin 1985.

Közbevetés: keretezés mint prezentációs eszköz

A keretezés fogalmát úgy fogom használni, mint egy prezentációs eszközt, amelyet bármelyik fél arra használ, hogy az ésszerű döntőbíró véleményét a kritikai párbeszéd tárgyra vonatkozóan a saját érdekében befolyásolja. Ez egy meglehetősen általános felfogása a keretezésnek, és számos esetet magában foglalhat a gazdasági várható hasznosság számításoktól kezdve egészen addig, hogy egyes eseményeket a kritikai párbeszédben résztvevő felek különbözőképpen címkéznek.

McKenzie és Nelson azt javasolja, hogy különbséget kell tenni a logikailag és az információ tekintetében egyenlő keretek közt.¹⁶ Lehetséges, hogy a kritikai párbeszéd valamelyik résztvevője olyan módon keretez egy már megtett argumentatív lépést, hogy az logikailag megfelelő a korábbi lépésnek, ugyanakkor az információtartalma a párbeszédben vitatott ügy új aspektusait tárhatja fel. Hasonlóképpen, információtartalmukban megegyező, de logikailag különböző keretek befolyásolhatják a későbbi döntéseket. A cikk írói azt javasolják, hogy a párbeszédben résztvevő partnerek által választott keretezések további adatokat biztosítanak a beszélő kommunikatív szándékáról.¹⁷

O’Keefe a pozitívan és negatívan keretezett érvek sajátosságait vizsgálja. A nyereség-vesztés keretezések az együttműködés előnyeit, illetve a deviancia hátrányát mutatja ki. Ezek a keretezések problémásak, mivel annak ellenére, hogy információ tekintetében hajlamosak vagyunk ekvivalensnek tekinteni őket, ugyanakkor logikailag nem azok. A kondicionális mondat „ha beveszed a gyógyszert, meggyógyulsz” logikailag nem ekvivalens a „ha nem veszed be a gyógyszert, nem gyógyulsz meg” mondattal.¹⁸

O’Keefe másik példájában siker–kudarckeretezések szerepelnek. Ezek logikailag ekvivalensek egymással, ugyanakkor a hozott döntést befolyásolja, hogy a választást annak lehetőségeként keretezték, hogy kockázatvállalással a kudarc elkerülhető vagy előnyt eredményez. A kísérlet résztvevői nagyobb valószínűséggel vállalták a kockázatot, ha a választási lehetőség kudarckerülő módon volt megfogalmazva, semmint akkor, amikor lehetőségként.¹⁹

Látható tehát, hogy lehetséges egy, már a nyitó szakaszban elfogadott materiális kiindulópontot, egy vagy több premisszát úgy keretezni, amit logikailag ekvivalensnek tekinthetünk a már korábban elfogadottakkal. Ugyanakkor az eltérő keretek alkalmazása befolyásolhatja az ésszerű döntőbíró vita lezárásával kapcsolatban. Ebből következően a párbeszéd résztvevőinek a nyitó szakaszban nem pusztán a procedurális és materiális kiindulópontok kiválasztásának metodikáját kell közösen elfogadniuk, hanem azt is, hogy milyen keretelési szabályokat tartanak alkalmazhatónak és melyeket nem a párbeszéd folyamán.

16 Lásd McKenzie – Nelson 2003 .

17 McKenzie – Nelson 2003, 601. o.

18 O’Keefe, 2007, 155. o.

19 O’Keefe 2007, 153. o., lásd továbbá Kahneman – Tversky 1981.

A Schiavo-ügy elemzése

A következő szakaszban Terri Schiavo eutanáziájával kapcsolatos vitát igyekszem elemezni a pragma-dialektikai keretben, majd megpróbálom azt megmutatni, hogy a vitában megjelenő másodlagos véleménykülönbség az orvosi bizonyítékok aluldetermináltsága miatt miért nem oldható fel. A szakaszt azzal zárom, hogy kimutatom, milyen következménye van a döntésképtelenségnek a pragma-dialektikai elmélet retorikai és dialektikai dimenzióira nézve. Terri Schiavo 1990. február 25-én kómába esett házuk előszobájában, melynek feltehető oka a bulimiája volt. A családtagok közt hosszú vita folyt arról, hogy Territ életben kell-e tartani.²⁰ A két álláspont következtetéseit a következő táblázat foglalja össze:

Terri férje	Terri családja
P1: A passzív–vegetatív állapotban lévő embereket nem kell életben tartani.	P1: A minimálisan éber állapotban lévő embereket életben kell tartani.
P2: Terri passzív–vegetatív állapotban van.	P2: Terri minimálisan éber állapotban van.
K: Territ nem kell életben tartani.	K: Territ életben kell tartani.

Először azt igyekszem megmutatni, hogy a fenti, meglehetősen nagy társadalmi nyilvánosságot kapott vita igenis elemezhető a pragma-dialektikai keretben. A Schiavo-ügy esetében azt látjuk, hogy minden adott egy kritikai párbeszéd lebonyolítására. Egy kevert kritikai párbeszéddel találjuk szemben magunkat, ahol a két résztvevő egymással ellentétes álláspontokat képvisel, és mind a két fél egyszerre védi saját, illetve támadja az ellenfél álláspontját; a két párbeszédben résztvevő fél betölti mind a protagonista, mind pedig az antagonista szerepét; továbbá egyértelműen meghatározottak a lebonyolítás szabályai. Sőt a véleménykülönbség racionális feloldásának lehetősége is adott, ugyanis a felek egyértelműen úgy vesznek részt a párbeszédben, hogy Terri számára a lehető legmegfelelőbb döntést hozzák.

A fenti táblázatból látható, hogy a vitában megjelenő elsődleges véleménykülönbség az, hogy vajon Territ életben kell-e tartani vagy sem. Ugyanakkor a nyitó szakaszban evidenssé válik, hogy egy alárendelt véleménykülönbség is jelen van, méghozzá az, hogy hogyan is lehetne nevezni Terri elmeállapotát. Terri férje azzal érvelt, hogy felesége passzív–vegetatív állapotban van, így nem kell életben tartani. Ugyanakkor Terri családja úgy gondolta, hogy a lányuk által végrehajtott mozgások nem pusztán motoros jellegűek, hanem a lányuk igenis egy minimálisan éber állapotban van és életben kell tartani. A véleménykülönbség oka az állapotának orvosi meghatározásának hiányosságaiiban keresendő, ugyanis az orvostudományban nincs egyértelmű módszer annak eldöntésére, hogy egy agysérült ember minimálisan éber vagy passzív–vegetatív állapotban van. Adams ebből arra következtet, hogy Schiavo

²⁰ Grady 2005.

neurológiai állapotának meghatározása mély egyet nem értésnek tekinthető, és nem lehetséges a vita érvekkel alátámasztott racionális feloldása.²¹ Vajon milyen hozzáadékkal rendelkezik a fenti szituáció elemzése a pragma-dialektika számára?

Egyrészt látnunk kell, hogy a felvetett elméleti problémák szorosan kapcsolódnak a gyakorlati problémához, Terri Schiavo esetéhez. Ugyanakkor a helyzet episztemikus aluldetermináltsága azt eredményezi, hogy a párbeszéd résztvevői nem képesek egyet-értésre jutni azzal kapcsolatban, hogy milyen közös kiinduló premisszákat fogadjanak el a kritikai párbeszéd nyitó szakaszában. Amíg a férj a passzív–vegetatív állapotot tartja álláspontja bemutatásának optimális kiindulópontjának, addig a család a minimális éber állapot elfogadásával tudja a leghatékonyabban képviselni saját álláspontját. Mivel nem lehetséges a másodlagos véleménykülönbség feloldása a megfelelő orvosi bizonyítékok hiányában, arra a következtetésre kell jutnunk, hogy dialektikai patthelyzetbe kerültünk és nem tudjuk racionálisan feloldani a véleménykülönbséget. Adams azzal bővíti az érvelést, hogy még abban az esetben sem biztos, hogy adottak a feltételek a véleménykülönbség racionális feloldásához, ha a jövőben lehetséges volna eldönteni a Terri állapotára vonatkozó kérdést.²² Felmerülhetnek további kérdések Terri állapotának meghatározásával kapcsolatban, amelyek Krabbe befejezési problémájához közelítenek. Még ha nem is feltétlen jutunk végtelen regresszushoz vagy körbenforgáshoz, egy olyan ponthoz érkezünk, melynek eldöntése episztemikusan nem kellően meghatározott és így a mély egyet nem értés dialektikai patthelyzetéhez vezet. Arra a következtetésre kell tehát jutni, hogy a materiális és procedurális kiindulási pontok meghatározása nem kellően szabályozott a pragma-dialektikai elméletben.

Konklúzió

Dolgozatomban azt kívántam röviden bemutatni, hogy milyen problémát okoz a pragma-dialektika elméletében a kritikai párbeszéd résztvevőinek retorikai és dialektikai céljainak ütközése. A résztvevők egyrészt törekszenek a véleménykülönbség olyan módú feloldására, hogy az megfeleljen a kritikai ésszerűség normáinak, ugyanakkor elkötelezettek saját álláspontjuk mellett, és azt a lehető leghatékonyabban próbálják bemutatni. Ezek után két felmerülő problémát vázoltam, melyekben közös, hogy mindegyik a véleménykülönbség dialektikai feloldásának lehetetlenségére irányul. Krabbe befejezési problémája konkrétan a pragma-dialektikai elmélet szakaszai közti logikai problémákat tárja fel, a mély egyet nem értés problémája pedig a vitákban megjelenő mélyebb nézetkülönbségek dialektikai feloldhatatlanságát mutatja ki. Ezt a felmerülő problémát igye-

²¹ Adams 2005, 71. o.

²² Adams 2005, 70. o.

keztem bemutatni egy gyakorlati eset elemzésével. A Terri Schiavo ügyében felmerülő retorikai és dialektikai célok ütközésével azt próbáltam bemutatni, hogy még egy olyan helyzetben is, amely megfelelhet a kritikai párbeszéd fogalmi elvárásainak lehetséges létrehozni egy racionálisan nem feloldható dialektikai patthelyzetet. Ezzel pedig amellett igyekeztem érveket felhozni, hogy a nyitó szakaszban a procedurális és materiális kiindulópontok kiválasztása kiemelt szerepet kap, és ezek megfelelő szabályzására új elemeket érdemes bevezetni a pragma-dialektika keretelméletébe.

Bibliográfia

- Adams, D. M. 2005, „Knowing when Disagreements are Deep.” *Informal Logic* 25/1, 65–77. o.
- Eemeren, F. H. van – Houtlosser, P. 2000, „Rhetorical Analysis Within a Pragma-Dialectical Framework.” *Argumentation* 14/3, 293–305. o.
- Eemeren, F. H. van – Grootendorst, R. 2004, *A Systematic Theory of Argumentation: The Pragma-dialectical approach*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Eemeren, F. H. van 2010, *Strategic Maneuvering in Argumentative Discourse – Extending the pragma-dialectical theory of argumentation*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam-Philadelphia.
- Fogelin R. J. 1985, „The Logic of Deep Disagreements.” *Informal Logic* 7/1, 1–8. o.
- Grady, D. 2005, „The Hard Facts Behind A Heartbreaking Case.” [http://www.nytimes.com/2005/06/19/weekinreview/19word.html?pagewanted=all&_r=1&] (2013. 11. 29.)
- Krabbe, E. W. 2007, „On How to Get Beyond the Opening Stage.” *Argumentation* 21/3, 233–242. o.
- McKenzie, J. R. M. – Nelson, J. D. 2003, „What a speaker’s choice of frame reveals: Reference points, frame selection, and framing effects.” *Psychonomic Bulletin & Review* 10/3, 596–602. o.
- O’Keefe, D. J. 2007, „Potential Conflicts between Normatively-Responsible Advocacy and Successful Social Influence: Evidence from Persuasion Effects Research.” *Argumentation* 21/2, 151–163. o.
- Tversky, A. – Kahneman, D. 1981, „The Framing of Decisions and the Psychology of Choice.” *Science* 211, 453–458. o.